

REPORTAGE:

Onderwijs op maat maakt

Priscilla Keeman

Uitspraak van een oud-leerling, inmiddels hoogleraar, tegen oud-docent: 'mij is bijgebleven dat u ooit zei: Ik breng je op mijn niveau, zodat je van daaruit verder kunt gaan!'

Daar waar veel scholen nog ploeteren als het gaat om omgaan met hoogbegaafdheid, lijkt het Stedelijk Gymnasium in Nijmegen het wiel te hebben uitgevonden. De kersverse begaafdheidsprofielschool begon al in 1986 met wat uitmondde in drie begeleidingsprojecten voor de slimme leerling: het verbredingsproject, het POP-project en het TOP-project.

Binnenkomend in de statige U-vormige school valt temidden van oude, vierkante tegeltjes vooral de bijna futuristische glazen lift in het midden van de ruimte op. Latijnse leuzen boven de deuren van de lokalen, herinneren dat het hier een gymnasium betreft. Op de trappen die naar de lokalen boven voeren, lopen groepjes scholieren ijverig heen en weer. In het toilet tut een roodharig meisje met een rugzakje voor de spiegel en klaagt tegen een vriendin over haar vriendje. Een heel gewone school met heel gewone leerlingen. Of toch niet?

'De gemiddelde iq-score van onze leerlingen ligt rond de 130,' vertelt Miriam Groensmit, de coördinator projecten en docente Biologie en ANW aan het Stedelijk Gymnasium. 'Tien procent van onze 1400 leerlingen 'verbreedt'. Nog eens tien procent is één jaar jonger dan het gemiddelde van zijn of haar klas.'

De boekenkast van Groensmit puilt uit van de boeken over hoogbegaafdheid, van James T. Webb tot een eigen 'Ideeën magazine voor hoogbegaafde leerlingen'. Dit is niet voor niets: het Stedelijk Gymnasium heeft per 180 leerlingen 5 hoogbegaafde leerlingen. Alle leerlingen worden bij binnenkomst getest. Leerlingen die 'één deviatie slimmer testen dan de rest', ofwel die een IQ hebben van rond de 145, kunnen verbreden. Een etiket krijgen de kinderen met opzet niet, omdat zij dan zouden kunnen menen 'zich anders te moeten gedragen'.

Waarom dan toch een test? 'Voor een mensenkind is het belangrijk dat hij of zij gekend wordt. Er zijn verschillen en die mógen er zijn. Die verschillen moeten ook bediend worden', verklaart Groensmit.

Zoveel mensen, zoveel wensen... Om alle verschillen goed te bedienen, ontwikkelde het Stedelijk Gymnasium uiteindelijk maar liefst drie projecten. Vanuit het verbredingsproject, waaraan niet alleen begaafde, maar ook slimme hardwerkende kinderen meewerkten, ontstonden nog twee begeleidingsprogramma's. Om begaafde onderpresterende leerlingen in de onderbouw individueel te bedienen ontstond het 'POP'-project (Persoonlijk Ontwikkelingsplan). Aansluitend ontwikkelde men het 'TOP'-project (Toekomstgericht Ontwikkelingsplan) voor de bovenbouw, waarbij gebruik wordt gemaakt van de invloed die leeftijdgenoten op elkaar uitoefenen. Groepsgewijze begeleiding blijkt hierbij dé manier.

Maart vorig jaar bracht het gymnasium een boek uit met uitleg over alle projecten. Deze leidraad voor leerkrachten leest bovendien zo nu en dan als een 'les in het leven'. Van paragrafen als 'Leren motiveren' ('stel doelen die net binnen je bereik liggen' en 'fouten maken mág') en 'Waardering en feedback doen wonderen' kan bijna iedereen iets opsteken. De losse uitspraken door de tekst heen zijn in het boek ondergebrachte uitspraken van leerlingen.

Natuurlijk is de wijsheid het Stedelijk Gymnasium in Nijmegen niet komen aanwaaien. De titel van de boek 'Zie je me wel', waarbij de woorden 'zie je wel' onder elkaar gedrukt zijn en het woordje 'me' bijna wegvalt tegen de achtergrond, is symbolisch voor de toestand van veel hoogbegaafde kinderen in de huidige onderwijssystemen. En ook op deze school werden hoogbegaafde leerlingen aanvankelijk 'niet gezien'. Vroeg in de jaren '80 bleven twee slimme jongens ondanks hun hoge capaciteiten zitten. Dat veroorzaakte verwarring, zowel bij de leerlingen als bij de docenten. 'De twee jongens stonden niet

Hoeho huiswerk. Ik neem de afwas toch ook niet mee naar school. - Marieke

hoogbegaafden zichtbaar

*Ik geef mezelf nu 3 dagen
vrijheid, om vervolgens daar-
na 3 dagen hard te werken
– Sander*

Foto Hans Lebbe

bekend als begaafd, maar als lastig. Uiteindelijk bleek dat ze gewoon meer prikkeling nodig hadden. In 1975 was het nog zo dat men uitging van het niveau van de gemiddelde leerling: wat Jan niet kón leren, Piet niet mócht leren. Maar leerlingen moeten op hun eigen niveau aangesproken worden en leren dat er ook andere niveau's zijn. Het geeft onzekerheid en faalangst als je van foute inschattingen uitgaat,' betoogt Groensmit.

De aanzet tot het verbredingsproject was geboren. Veel was er nog niet bekend over omgang met hoogbegaafdheid en het team leerde 'met vallen en opstaan'. Terwijl antwoorden werden gezocht op vragen als 'hoe begeleid je de kinderen?', 'welke leraren hebben de tijd?', 'is er voldoende geld?', groeide de school in 10 jaar tijd ook

nog eens uit van 400 leerlingen tot 1400 leerlingen. Groensmit zucht: 'Gelukkig kregen we subsidie van het Rijk. De voorwaarde was dat we een en ander theoretisch zouden onderbouwen en onze kennis zouden verspreiden.'

De school ontwikkelde in overleg met professor Mönks een vertaling van het draaideurmodel van Renzulli. De achterliggende gedachte van het model was: laat leerlingen een eigen onderwerp kiezen en daar aan werken in lessen 'die ze niet nodig hebben'. Na toestemming van hun docent te hebben verkregen, stellen de leerlingen een plan op waarin het geplande project en te missen lessen worden opgenomen. Alhoewel door Groensmit tevens een valkuil genoemd, was het 'enige' wat de school nodig had, enkele enthousiaste docenten die voor begeleiding zorg konden dragen. Het model was derhalve goed in te passen in de bestaande schoolsituatie.

Een andere factor die het implementeren vergemakkelijkte betrof het soort leerlingen dat in aanmerking komt voor verbreding.

*Heej...jij... verbreden?
Voor de vakantie kwam
een opgewonden hijgende
vriendin van mij de kamer
binnen rennen. Verbreden?
Moet ik nog dikker dan? -
Jacqueline*

Over het algemeen zijn dit goed presterende leerlingen met een bovengemiddelde intelligentie. Zij kunnen en willen vaak meer dan standaard op school kan worden aangeboden. Kortom, de

motivatie is aanwezig. Het draai-
deurmodel sluit hierbij aan: er wordt
geen limiet gesteld aan de mogelijk-
heden van de individuele leerling.

Bovendien krijgt de leerling veel vrij-
heid in het meebepalen van zijn of
haar ontwikkelingstraject.

Het doel is immers om de kinderen
'zelfverantwoordelijk' en 'zelfbe-
wust' te maken. Door de leerlingen
zelf te laten kiezen van welke (mini-
maal twee) lessen ze wegblijven,

leren zij prioriteiten stellen en zijn ze beter gemotiveerd voor de
lessen waaraan zij wel deelnemen. Sommigen blijven drie dagen
weg. 'Met een goed plan kan alles', aldus Groensmit, 'maar niet
iedereen kan de weelde aan.'

Vrijblijvend is verbreding dan ook niet. De leerling krijgt de touw-
tjes in handen, maar moet zich houden aan de regels van het
project. Hij committeert zich bovendien voor een heel schooljaar
en kan alleen onder bijzondere omstandigheden met schriftelijke
toestemming van mentor en ouders stoppen.

In de praktijk bleek dat veel kinderen het in de verbreding goed
doen. 'Er zijn ouders die hebben gezegd dat hun kind anders in
een depressie zou zijn geraakt. Waar zo'n kind voorheen onhan-
delbaar was, is het bijvoorbeeld sinds het colleges loopt veel
blijver. Er zijn leerlingen vanuit de verbreding gelukkig geworden.
Er was een meisje dat vanuit de derde klas naar de universiteit
ging om informatica te studeren. Inmiddels is ze gepromoveerd
in Londen. Natuurlijk zijn er ook kinderen waar het niet goed mee
gaat,' relativeert Groensmit, 'Het is immers geen ideale wereld.
Maar daar zijn andere projecten voor.'

Inderdaad werkte het verbredingsproject niet voor alle leerlingen.
Er bleven begaafde leerlingen met motivatieverlies rondlopen.
Ook bleef een groep onderpresteren. Daarom besloot de school
voor deze leerlingen al in 1986 een orthopedagoog aan de school
te benoemen.

'We werden nerveus', vertelt Groensmit, 'Hoe moesten we dit nu
weer oplossen?'

Samen met de orthopedagoog, die alle 'probleemkinderen voor
haar rekening nam', keek Groensmit verder. Opnieuw werd sub-
sidie aangevraagd; deze keer om de onderpresteerders weer op
gang te helpen. Het ministerie stelde voor drie jaar
subsidie drie eisen: er moest een weten-
schappelijke onderbouwing van het project
komen, er moest onderwijsondersteuning
komen (een cursus voor docenten) en een
netwerk van scholen moest worden opgezet
om kennis uit te wisselen. Tussen 1998 en
2001 werd het POP-project ontwikkeld.

*Ik ben me er van bewust dat er meer
leerlingen zijn met dezelfde problemen
– Wouter*

De POP-leerling wordt omschreven als een leerling
'die niet overeenkomstig zijn mogelijkheden op schoolse taken
presteert'. Groensmit illustreert deze omschrijving treffend: 'Een
onderpresteerder kun je vergelijken met een auto die vijf versnel-
lingen heeft en constant in de eerste rijdt. Het geeft veel een-
zaamheid onder de onderpresteerders.'

Een nevendoeel van de POP-begeleiding is 'de leerling in zich-
zelf te laten geloven en te laten ontdekken dat school ook een
plek kan zijn waar je uitgedaagd wordt te doen wat je werkelijk
wilt bereiken'. 'Het is onze bedoeling hen te stimuleren tot hun
eigen top. Als ze het zelf uitvinden, zijn ze trots en tevreden',
aldus Groensmit. Bij het POP-project vervult de begeleider de
rol van 'ervaren deskundige, luisteraar, aangever, begeleider en
klankbord'. Hij spoort de leerling aan tot het onderzoeken van
zijn 'zelfverhaal'. Begeleiding vindt over het algemeen één-op-
één plaats. Voor leerlingen in de onderbouw (klas 1 tot en met 3)
blijkt dit goed te werken.

Nadat ook dit probleem was opgelost, diende het volgende vraag-
stuk zich aan. Ook leerlingen uit de bovenbouw (klas 4 tot en
met 6) hadden begeleiding nodig. Individuele begeleiding bleek
hier niet de oplossing. Kinderen in de bovenbouwleeftijd blijken
vooral gevoelig voor de invloed van leeftijdgenoten ofwel 'peers'.
Om in te kunnen spelen op de specifieke problemen van deze
groep, was een nieuw plan snel geboren: het TOP-project. Ook
dit is een project voor onderpresteerders. Het doel is om 'inzicht
te geven in de factoren die van invloed zijn op de motivatie en
prestaties op school.' Het sleutelwoord is 'groepsbegeleiding'. De
leerlingen zijn immers elkaars 'mededeskundigen'.

Met een anekdote onderstreept Groensmit het belang van de
'peergroep': 'Eén jongen vond het onzin om zijn huiswerk te
maken. Hem werd gevraagd erover na te denken wat voor hem
dan wel een reden zou zijn om zijn huiswerk te maken. Daarnaast
stelde de begeleider voor om zich voor één vak voor te bereiden.
De leerling ging hiermee accoord. De volgende bijeenkomst
kwam hij terug met de opmerking dat hij de les ineens veel leuker
had gevonden omdat hij wist waar het over ging. Leeftijdsgenoten
reageerden met 'oh, dat ga ik ook eens proberen'. Als volwassene
had je dat nooit rechtstreeks kunnen bereiken.'

Als een echte onderwijzeres en conform de belofte aan het minis-
terie moedigt zij tenslotte aan: 'Iedere school heeft hoogbegaaf-
den, niet alleen het gymnasium. Het is het zoeken waard. Het is
van wezenlijk belang dat een kind de aandacht
en het onderwijs krijgt dat het nodig heeft.
Onderwijs op maat!'

*Ik wil POP én verbre-
den, mag ik lekker
vaak de klas uit.
– Lukas*